

פרשת מטות

וידבר משה אל ראשי המטות לבני ישראל לאמר זה הדבר אשר צוה ה' (ל, ב).

רש"י גיטין (לה: ד"ה חכם) כתב דבהתרת חכם א"צ לפרט את הנדר היינו הסיבה על מה נדר, אבל מ"מ צריך שיאמר אסרתי עלי פירות מין פלוני. (ועיין במ"ז יו"ד סי' רכ"ח ס"ק י"ט) וש"ך (שם ס"ק כ"ה) מש"כ בזה. מ"מ מוכרח מרש"י דאף למ"ד א"צ מ"מ לכו"ע צריך לומר מאיזה מין פירות אסר.

ולעד"נ דלכו"ע אף לדעת המ"ד דס"ל דליכא למ"ד שצריך לפרט הסיבה אלא התנאי והנוסח, מ"מ גוף הנדר אסרתי עלי פירות מין פלוני ליכא למ"ד דא"צ לפרט דבלא"ה ל"ש כלל ענין התרה, ודלא כמו שנוהגים עכשיו לפרט את הנדר בפני א', ואילו בפני השאר אין מגלים כלל אף גוף הנדר אלא אומרים נדרתי איזה נדר. (איברא דיעוין בשו"ת רע"א מהדו"ק סי' ע"ג שכ' דסגי שיפרט בפני א').

וידבר משה אל ראשי המטות לבני ישראל לאמר זה הדבר אשר צוה ה'. איש כי ידר נדר לה' או השבע שבועה לאסר אסר על נפשו לא יחל דברו ככל היצא מפיו יעשה (ל, ב-ג).

למד סהפדת נדרים ביחיד מומחה ואם אין יחיד מומחה מפר בקלסא הדיוטות (רס"י).

והנה כתב הרמב"ן (הובא בר"ן פג. ד"ה והיתה) דהתרה בעי סמוך, ונראה דהוא מב' טעמים. והוא עפ"מ ש"כ בב"י חידושים סי' ק"ד דיש בסמיכה ב' ענינים. חדא, סמיכה ב. נמילת רשות. וענין סמיכה הוא להיות סמוך עד מרע"ה והוא נתינת כח של תורה, ואילו נמילת רשות ענינה קבלת כח של שררה שיש לנשיא ולרש גלותא. ולהכי נמילת רשות תלוי במינוי הרש גלותא מן המלך, משום דאין מקום לשלום האדם באדם ולשופטו אלא מצד שררה, ולהכי גר פסול לדון משום דפסול לשררה. והנה כ' הר"ן (כו). בשם הרמב"ן שחלוק פתח מהרטה, דפתח הוי כאילו כל הנדר בטעות, משא"כ הרטה הוא משום כח החכם להתיר. ולפ"ז נראה דהא דבעינן סמוך בפתח הוא מטעם סמיכה שיהא לו כח לפסוק הדין על הטעות שהוא טעות, משא"כ בהרטה י"ל דעיקרו מצד נמילת רשות ושררה שיש לסמוך שליטה עליו לבטל נדרו ודו"ק.

וידבר משה אל ראשי המטות לבני ישראל לאמר זה הדבר אשר צוה ה'. איש כי ידר נדר לה' או השבע שבועה לאסר אסר על נפשו לא יחל דברו ככל היצא מפיו יעשה (ל, ב-ג).

בהגהות רע"א (רכ"ח סק"ג ג) כתב וז"ל, ובתשובה כתבתי דאם אינו צריך לפרט נדרו רק בפני אחד והוא בן י"ג, ולא בדקו על שערות, דיכול לצרפו עם ג' מבליעדו, דלענין צריך לפרט דהוי רק מדרבנן אמרינן חזקה שהביא.

ובפת"ש הביא עוד מש"כ בתשובות רע"א (קמא סי' ע"ג) במי שאינו רוצה לפרוט הנדר מחמת כי נדר בעסק מסחר בדבר סתר ואינו רוצה לגלות סודו לאחרים, ויש לו איש אחד שרוצה לגלות לו סודו אמנם הוא רק בשנים ועדיין לא נתמלא זקנו, עצה לזה הוא שיקח ד' מתירים ג' שנתמלא זקנם והרביעי יהיה זה העלם איש סודו, ולפניו לבד יפרט הנדר ודי בכך, דמדא"ו א"צ לפרט הנדר, ולענין דרבנן דצריך לפרט הנדר שוב סמכינן אחזקה דרבא דכיון שהגיע לכלל שנים הביא סימנים והוי זה הרביעי ג"כ מהמתירים ע"ש.

ולכא"פ ל"ד הגרע"א יש לתמוה קשיית שער המשפט (סי' ז') דלפמ"ש הרמב"ם (פ"ב סנהדרין ה"י) דמדא"ו באחד סגי לדון דכתיב בצדק תשפוט עמיתך, ורק מד"ם הצריכו ג', ושנים שדנו אין דיניהם דין דקיי"ל כרב אחא בריה דרב אידי, א"כ יצטרף אחד מן העדים לשני הדיינים

דממ"נ כיון דמדא"ו בשני הדיינים סגי וכל מה דבעינן ג' זהו מדרבנן, ולענין מיילי דרבנן עד נעשה דיין כדמצינו בקיום שטרות, וא"כ ה"נ היכא דאיכא שנים נימא עד נעשה דיין, ואמאי אמרינן שנים שדנו אין דיניהם דין.

ומש"כ האחרונים (עי' קצה"ח סי' ל"ז ס"ק ז') ליישב דכי היכי דבעדים נמצא א' קרוב או פסול כל העדות בטלה ה"ה בדיינים אם נמצא אחד פסול כל המושב ב"ד בטל, א"כ ה"ה בעובדא דהרע"א נמי כל הבי"ד יבטל וצ"ע.

[ואין לומר לפמ"ש"כ התיבות (סי' ל"ז ס"ק י') בשם התומים דאשה כיון דאינה ראויה להעיד לא מיחשב קרוב או פסול ולא נתבטלה העדות בשבילה וה"ה קמן, די"ל דה"ה עד שאין נעשה דיין ג"כ אי"ז פסול וכמ"ש"כ הרשב"ם (ב"ב קיט:) ע"ש].

ויעו"ש בשעה"מ דכתב עוד דדוקא בקיום שטרות אמרינן דעד נעשה דיין, דמה"ת לא חיישינן כלל למוזיקא אלא דחז"ל ההמירו בזה להצריך קיום ולכן הקלו גם שעד נעשה דיין לקיום הזה, משא"כ גבי דיין תיקנו חז"ל דבעינן שלושה לדיני ממונות משום גזירה דיושב קרנות, ובתלתא א"א שלא יהא אחד דגמיר, א"כ אם נצרך לעד אחד לענין הדיינים איכא למיחש דהעד הזה הוא יהיה הגמיר והשנים האחרים דלא גמירי ופסולים לדון, והדר הוי ליה דא"ו ואין עד נעשה דיין בדאורייתא.

והנה תירוץ זה הוא לדעת השע"מ לשיטתו (סי' י"ח) דשנים שאינם גמירי נחשבים פסולים וע"ש שכתב לחלוק על השב"י (ד"א סי' קל"ז) דכתב דאם יושב חד דגמיר בדין עם תרי דלא גמירי והם רבו עליו הולכים אחריהם ושעה"מ פליג.

איש כי ידר נדר לה' או השבע שבועה לאסר אסר על נפשו לא יחל דברו ככל היצא מפיו יעשה (ל, ג).

במתני' ריש נדרים האומר לחברו מודרני ממך וכו' שאני אוכל לך שאני טועם לך אסור, מנודה אני לך ר"ע היה הוכך בזה להחמיר. ובגמ' (ז). אמר ר"פ בנדינא מינך דכ"ע לא פליגי דאסור [פ"י מפני שהוא לשון הרחקה ונדר], משמתנא מינך לכ"ע שרי [פ"י מפני שהוא לשון שמתא ונדוי ואינו לשון נדר], במאי פליגי במנודה אני לך דר"ע סבר לישנא דנידויא הוא [פ"י לשון הרחקה ונדר], ורבנן סברי לישנא דשמתא הוא. ופליגא דרב חסדא דההוא גברא דאמר משמתנא בנכסיה דבריה דרב ירמיה בר אבא אתא לקמיה דרב חסדא אמר לית דחש לה להא דר"ע קסבר במשמתנא פליגי.

וצ"ב מפני מה באמת אסר ר"ע במשמתנא אליביה דרב חסדא. ועיין בר"ן שנדחק לומר דס"ל דכיון דשוי נפשיה בהדיה כמשומת לאסור הנאה בא שכן פורשין מן המשומת והמנודה. ודבריו תמוהין שהרי הוא עצמו כתב שם שמשומת ומנודה מותר להנות מנכסיו, וצ"ע. ונראה לפרש בע"א בהקדם הא דאמרינן במנחות (יח.) והיה חביב לו עד לאחת, ובתוס' שם כתבו וז"ל פ"י עד מאד, כמתרגמינן מאד לאחד ע"ש. והיינו הואיל כי תיבת לאחד בארמית יש לה ב' פירושים. לאחת, ומאד. וכיון שהם היו משתמשין ב' הלשונות עברית וארמית תרגמו מקודם תיבת מאד העברי לתיבת לאחד בארמית ואח"כ חזרו והשיבוהו לעברית אבל לא לתיבת מאד אלא לתיבת לאחת שהיא הפירוש השני של לאחד. וכך יצא להם לומר עד לאחת במקום עד מאד.

וכי"ב מצינו עוד בפ"ק דכתובות (יא.) מאי איילונות דוכרניתא דלא ילדה. ופירש"י דוכרנית לשון איל תמים, דמרגמינן דכר שלים ע"ש. והיינו כי תיבת דכר בארמית יש לו ב' פירושים, זכר, ואיל. וגם כאן תרגמו העם תיבת זכר העברי לתיבת דכר הארמי ואח"כ החזירוהו ללשון העברית בפירושו השני שהוא איל, ובמקום לקרות לאשה זו זכרית שהוא כמו דוכרניתא בארמית קראו אותה איילונות. וק"ל.

* וכבר עמד על סוד זה במאמר דקדוק לשון המשנה מהרב שלמה לעוויהאזן הנדפס בראש המשניות, שהביא דוגמאות רבות לזה, אבל לא הביא כל הדוגמאות שהבאנו.

וכיו"ב מצינו בגמ' פ"ק דב"ק (יז). כל העוסק בתורה ובגמילות חסדים זוכה לנחלת שני שבמים וכו' זוכה לכילה כיוסף דכתיב בן פורת יוסף בנות צעדה עלי שור, וזוכה לנחלת יששכר דכתיב יששכר חמור גרם, אית דאמרי אויביו נפלין לפניו כיוסף דכתיב בהם עמים ינגח יחדו אפסי ארץ, וזוכה לבניה כיששכר דכתיב ומבני יששכר יודעי בינה לעתים לדעת מה יעשה ישראל. ועיי"ש במהרש"א דנדהק מאד. והנראה, דהנה תיבת אפיריון תרגומה כילה, אבל בארמית אפיריון תרגומו חן כמשי"כ רש"י עה"פ בן פורת בן חן, והוא לשון ארמי כמו אפיריון נמטייה לר"ש (כ"מ קיט). בן פורת עלי עין, חינו נטוי על העין הרואה אותו. בנות צעדה עלי שור וכו' להסתכל ביופיו. והואיל ותיבת אפיריון תרגומה כילה הוחלפה תיבת חן בתיבת כילה, והכונה לומר זוכה לחן כיוסף.

ובפ' חלק (קו). אוי מי יהיה משומו אל אוי לה לאומה שתמצא בשעה שהקב"ה עושה פדיון לבניו. עיין רש"י שפי' משומו אל – כשמישים הקב"ה פדיון לעצמו וכו' וברש"ש הגיה לעמו. ודוחק. ונראה פשוט שדרשו תיבת משומו מלשון שומא (בדרך שדרשו במו"ק (ה). אל תקרי ושם דרך (בשי"ן שמאלית) אלא ושם (בשי"ן ימנית) ע"ש. ושומא היינו פדיון, ותיבת פדיון יש לה שתי משמעויות. חדא, לשון חילול ותמורה, ואידך לשון פדות וגאולה. וכאן הכונה למשמעות פדות וגאולה.

ומעתה יש לפרש נמי מעמיה דר' עקיבא עד"ז כי מכיון שתיבת מנודה אני יש לו ב' פירושים, נדינא, ומשמטנא, העתיקו העם לשון נדינא הארמי שהוא לשון נדר לתיבת מנודה העברי ואח"כ חזרו והשיבוהו לארמית לתיבת משמטנא ואע"פ שכונתם היתה לנדר ולא לשמטא.

ועיין בס' מטפחת ספרים להגר"עב"ץ שהרעיש העולם על לשון הזהר בכ"מ אוזפיה אוזפינהו על ענין לויא, וכתב שלא מצינו לשון זה בארמית אלא על הלואות ממון ולא על לויא. אמנם לפמשי"נ י"ל דבנ"ד הוי נמי כה"ג ואיפכא, שמתוך שהתיבה לזה בעברית יש לה ב' פירושים הלואה ולויא תרגמו העם מקודם תיבת אלויה הארמית לתיבת לזה העברית ואח"כ החזירוה לארמית לתיבת אוזפיה שהיא פירושו השני של לזה. ודי בזה.

איש כי ידר נדר לה' או השבע שבעה לאסר אסר על נפשו לא יחל דברו ככל היצא מפיו יעשה (ל, ג).

תענית (ה): כימי ר"ז גזרו שמדא וגזרו דלא למיתב בתעניתא. אמר להו רבי זירא נקבליה עילוון, ולכי במיל שמדא ליתביה אמרי ליה מנא לך הא אמר להו דכתיב ויאמר אלי אל תירא דניאל כי מן היום הראשון אשר נתת את לבך להבין ולהתענות לפני אלהיך נשמעו דבריך.

הענין כי בנדרי מצוה עיקר השכר עבור הקבלה כי לפמ"ש במק"א בשעת קיום הנדר אינו מקיים מצות ה' כלל אלא מצות אנשים שבדה מלבו, כי גם העשה דככל היוצא מפיו יעשה, והל"ת דכל יחל אינם ציוויים על גוף המעשה רק שלא יחלל דברו, וכידוע בשם הגר"ה בביאור ד' התוס' גיטין (לה). כנודר שלא יישן ג' ימים דעובר מיד על כל יחל שהחיל דיבורו. וא"כ ה"ה המקיים, קיומו הוא רק היכ"ת שבוה נמצא שלא היה דבורו לשוא וחלוין. וזהו הצד המשותף לכל מיני שבועות בין אוכל ובין אכלת, שאף באוכל הקפידא היא על הדיבור ולא על המעשה, שהמעשה שלאח"כ אין בה מצוה ועבירה. וז"ש בדניאל מן היום הראשון וגו' כי מאז כבר עשה מעשה הטוב אלא שחכה המלאך עד שיקיים נדרו דאל"כ הוי חילול הנדר. כללו של דבר לא הנדר הוא הכשר והכנה למעשה אלא להפך המעשה הוא גמר ואישור לנדר.

ואם ביום שמע אישה יניא אותה והפר את נדרה אשר עליה ואת מבטא שפתיה אשר אסרה על נפשה וה' יסלח לה (ל, ט).

הנה נוהגין לומר לאחר כל נדרי הפסוק ונסלח לכל עדת בני"י וגו'. ונראה הענין דהנה ארז"ל עבירות שבין אדם לחברו אין יוה"כ מכפר. ובשו"ע (יור"ד רכ"ח סעיף מ"ה) הנודר בעת צרה אין להתיר אלא לצורך מצוה או לצורך גדול, ויע"ש בביהגר"א דכתב דהוי כמו נודר לדעת חבירו משום טובה שעשה לו (ועיין לעיל סעיף כ'), ולצורך מצוה שאני דאנן סהדי דניחא ליה לקב"ה והו"ל כנודר ע"ד רבים דמתירין לצורך מצוה מה"ט ע"ש.

וא"כ י"ל דזהו דחיישינן שמא נדרו בעת צרה שעל זה אין כפרה אם עברו עליהם עד שירצו את חבירו דהיינו שצריך בזה ריצוי מיוחד בתורת

ריצוי לחברו, ולכך באים בבקשת רחמים מיוחדת ונסלח לכל עדת בני"י וגו' כי לכל העם בשגגה ודו"ק.

וישלח אותם משה אלף למטה אותם ואת פנחס בן אלעזר הכהן והצצרות התרועה בידו (לא, ז).

באבנ"ז האו"ח (סי' תכ"ה) נשאל אם ישראל כשהיו יוצאין למלחמת רשות או למלחמת מצוה צריכין לתקוע בחצצרות וכו' או דאין חיוב אלא כשאויבים באים למלחמה על ישראל כדכתיב וכי תבא מלחמה בארצכם על הצר הצורר אתכם, וכתב כפי הצד השני נראה לי, וראיה שהרמב"ם לא הביא המצוה במלחמה בפרט רק להרע בעת צרה וכו', וכ"ש היוצאין למלחמת מצוה היינו כיבוש א"י שהובטחו לישועה לא עת צרה היא, ואין מהוויבין לתקוע בחצצרות וכו'. והא דכתיב גבי מלחמת מדין והצצרות התרועה בידו אף שישאל היו באין על מדין פירש בתרגום יהונתן והצצרות יכבא בידו למכנש ולמשרי ולמילל משריתא, פירוש שלא היו ההצצרות לזכרון לפני ה' רק להקהיל את העם ע"ש.

ול"נ דל"מ דהא כתיב בקרא צרור את המדיינים כי צוררים הם לכם ופירושו דאף עתה הם זוממין להרע לכם כנקמה על הריגת כוזבי בת צור נשיא מדין אחותם.

הן הנה היו לבני ישראל בדבר בלעם למסר מעל בה' על דבר פעור ותחי המגפה בעדת ה' (לא, מז).

ברמב"ם (פי"ב איסו"ב הל' י') כתב וז"ל אבל ישראל הבא על הכותית בין קטנה בת שלש שנים ויום אחד בין גדולה וכו' הרי זו נהרגת מפני שבא לישראל תקלה על ידיה כבהמה. ודבר זה מפורש בתורה שנא' הן הנה היו לבני"י בדבר בלעם וכל אשר יודעת איש למשכב זכר הרגו, עכ"ל. ותמורה, מה דמיון הוא הלא התם במדין כמה נכלים שנכלו להם על דבר פעור וכמשי"כ הפס' (יהושע כב, יז) המעט לנו עון פעור אשר לא המהרגו ממנו עד היום הזה ויהי הנגף בעדת ה'. ומה ענין זה לכאן, אתמהא.

ואתם חנו מחוץ למחנה שבעת ימים כל הרג נפש וכל נגע בחלל תתחטאו ביום השלישי וביום השביעי אתם ושביכם (לא, יט).
אף ענינם כפינואלו לכרית ויטמאו לריכין הולא (רס"ו).

הנה בניזר (סא): ילפי' דנכרי אינו מקבל טומאה מדכתיב אשר יטמא ולא יתחטא מי שאין לו טהרה אין לו טומאה. וכתבו תוס' מנ"ל דאין להן טהרה דכתיב במי חטאת לעדת בני"י למשמרת ולא לנכרי. וע"כ כונתם מתיבת עדת, דאילו מתיבת בני ישראל א"א לפרש דהא השתא איירי' שם בסוגיא דכל היכא דכתיב בני ישראל לא ממעט נכרים ע"ש, וא"כ אף עבדים לא יהיה להם טהרה וטומאה.

וכזה מיושב קו' רע"א שם אהא דמסיק כתיב והתנחלתם שאין לו נחלה אין לו טומאה (פי' נזירות, תוס') והקשו א"ה עבדים נמי. וכ' תוס' דזה קשה נמי לל"ק. ותמה רע"א משמע דעבדים א"ל טומאה וטהרה וזה נגד כל התלמוד, אך התי' דודאי למסקנא דכ"מ דכתיב בני"י ממעט' נכרים א"כ ה"נ דרשי' בני"י גבי הזאה ולא דייקי' עדת למעט עבדים, אבל לפום הס"ד דבני"י לא ממעט נכרים א"כ ע"כ דרשי' עדת וכנ"ל א"כ אף עבדים בכלל וק"ל.

אבל עדין קשה דהא מ"מ כתיב עדת א"כ באמת נמעט אף עבדים, אבל לפי מ"ש רש"י כאן הרי יש קרא מיוחד אתם ושביכם ובא לרבות עבדים להזאה, דשדי התנא עבד כמ"ש בגיטין וישב ממנו שבי וקמ"ל קרא דכשיכניסנו לברית להיות להם לעבד כנעני יקבלו הזאה, דאילו לרבות גר למ"ל קרא.

ויאמר משה אלהם אם יעברו אתכם את הירדן כל חלוין למלחמה לפני ה' ונכבשה הארץ לפניכם ונתתם להם את ארץ הגלעד לאחזה (לב, כט).
בקיודשין (סא). ילפינן מהך קרא משפטי התנאים, שלא יהא תנאי סותר למעשה. והנה במקדש במתנה ע"מ להחזיר נחלקו הפוסקים אי בעיא גט כיון דגזרו רבנן רפ"ק דקדושין דלא ליהו קידושין א"כ אפקעינהו כו', והק' בס' ישועות יעקב (אה"ע קל"ז) א"כ נמצא תנאי סותר למעשה דומיא דמגרש ע"מ שהנייר שלי, וצ"ל תנאי בטל ומעשה קיים.

וראיתי מי שתירץ דשא"ה שאין התנאי סותר מעצם מהותו למעשה אלא דבכה"ג אתו רבנן ומבטלי הקידושין.
ול"ג דמעיקרא לק"מ דהרי התנאי אינו בקידושין אלא במתנת הכסף שאם לא תחזיר אינו מקנה לה הכסף ומה זה ענין לקידושין עצמם.

ויענו בני גר ובני ראובן וגו' נחנו נעבור חלוצים לפני ה' וגו' ואתנו אחות נחלתנו מעבר לירדן (לב, לא-לב).

ותמוה הלשון שדברו ע"ז כדבר שכבר נעשה והלא הם מבקשים עכשיו על כך, וכמו"כ לעיל (פס' יט) כי באה נחלתנו אלינו ופרש"י כבר קבלנוה בעבר המזרחי, תמוה דרך עכשיו הם באים לבקש זאת והיאך שייך לומר כבר קיבלנוה. וע"ש ברמב"ן.

ונראה לפמ"ש"כ הגר"ח בהל' אישות מקור לדברי הרמב"ם דל"מ מעשה קודם לתנאי שהכוונה עצם המעשה, וביאר דהכא מיד שאמר ונתתם זכו. וע"ש דא"כ הו"ל כאומר מעכשיו ול"ש משפטי התנאים, ותירץ דלעולם לא יזכו עד שיתקיים התנאי אבל מ"מ כדיבור ונתתם כבר נגמר זכיתם כיון שהיה ע"פ הדיבור אלא שהתנאי מעכב ע"ש.
ולפ"ז א"ש שדיברו בלשונות אלו שהדבר כבר נגמר מיד אם יענה לבקשתם.

ויתן להם משה לבני גר ולבני ראובן ולחצי שבט מנשה בן יוסף את ממלכת סיהן מלך האמורי ואת ממלכת עוג מלך הבשן הארץ לעריה בגבלת ערי הארץ סביב (לב, לג).

בס' יהושע (כב) אז יקרא יהושע לראובני ולגדי ולחצי מטה מנשה וגו' ויברכם יהושע וישלחם וגו' ולחצי שבט המנשה נתן משה בבשן וגו' וגם כי שלחם יהושע וגו' ויברכם ויאמר אליהם לאמור בנכסים רבים וגו'.
הענין שכפל לברכם יתר על בני גר וראובן, כי הרי הם לא ביקשו דבר ממשה, אלא משה מעצמו צירפם ע"פ ה', וכמ"ש בירושלמי ספ"ק דבכורים חצי שבט מנשה לא נמלו מעצמן. ואעפ"כ נתענו בהפרד מנשותיהם ובני ביתם י"ד שנה לפיכך הוסיף לברכם. וא"י שם דגם חלקם אינו זבת חלב ודבש ולפיכך ברכם בנכסים כסף וזהב ונחישת וברזל ושלמות.

פרשת מסעי

והצילו העדה את הרצח מיד גאל הדם והשיבו אותו העדה אל עיר מקלטו אשר נס שמה וישב בה עד מות הכהן הגדל אשר מנשה אתו בשמן הקדש (לה, כה).

בתחלה אחד שוגג וא' מויד מקדימין לערי מקלט וב"ד שולחין ומביאין אותו משם מי שנתחייב מיתה הרגוהו ומי שלא נתחייב פטרוהו כו' ומי שנתחייב גלות מחזירין אותו למקומו (מכות ט' ע"ב).

הנה מצינו בענין הגיהנום שאפילו צדיקים גמורים רואין על כרחן פני גיהנום, ועוד מצינו שיש עונשים קשים הרבה יותר מן הגיהנום כגון כף הקלע וכדו' ושהנדיונים בהם הגיהנום הוא מקלט להם להנצל מרעתם זו. והענין כי ענין הגיהנום הוא כערי מקלט לרוצחים וכמבואר בברייתא זו וק"ל. ויובן בזה מפני מה נקרא הגיהנום מנוחה כדכתיב (איוב ג, יז) ושם ינחמו יגיעי כח. [מנוחה בגי' גיהנם].

ויתפרש בזה מ"ש בירושל' (יבמות פ"א ה"ו) הביאו רש"י בתהלים (פ, יח) ישובו רשעים לשאולה מהו ישובו שלאחר שדנין אותן הוזרין לגיהנם. היינו כדרך האמור בעיר מקלט.

בע"א יל"פ ד' הירושלמי דהנה יש ב' מיני עונשים גמולי וטבעי, והנה הטבעי הוא בלא דין והוא לאלתר ואח"כ לאחר שדנין אותן הוזרין לגיהנום לידון הדין הגמולי.

ומצא אותו גואל הדם מחוץ לגבול עיר מקלטו ורצח גואל הדם את הרוצח אין לו דם (לה, כז).

אין לו דם הכי הוא כהוגג את המט שאלו לו דם (כס"י).

והנה במכות (יב, ת"ר) ורצח גואל הדם את הרוצח ר' יוסי הגלילי אומר מצוה ביד גואל הדם וכל אדם רשות ור"ע אומר רשות ביד גואל הדם וכל אדם אין חייבין עליו (כן הוא גי' הרמב"ם והריטב"א), והא דפליגי בענין כל אדם פירש הריטב"א דהא בהא תליא דלעולם נחתי חד דרגא

מגואל הדם, הלכך לריה"ג דאמר דגה"ד מצוה, לכל אדם רשות. ולר"ע דאמר גה"ד רשות, הוי שאר כל אדם באיסור לכתחילה אלא דבדיעבד אין חייבין עליו. והק' הערל"ג מנא ליה מכה סברא לומר דלכל אדם רשות או אין חייבין עליו ולהפקיר מכה סברא לומר דמו של רוצח אחר דהתורה לא הפקירתו אלא לגבי גוה"ד.

וכתב לבאר ע"פ דברי רש"י שפירש דאין לו דם דהרי הוא כהורג את המת שאין לו דם והיינו דקאי על הרוצח (וע"י תרגום יהונתן שפי' דקאי על גוה"ד) ולפ"ז התורה פטרתו שאין לו דם והוי כגברא קטילא.

איברא דלפ"ז א"ש דעת ר"ע דאין חייבין עליו דהוי גברא קטילא אך מנלן לריה"ג דהוי רשות.

והנראה בזה דהנה בחי' הגר"ז הלוי (פ"א רוצח) הביא דברי הגר"ש איגר (דו"ח כתובות לג:) דלדעת הלבוש דהגרדף עצמו מותר לו להרוג הרודף אף דיכול להצילו באחד מאיבריו דא"כ כיון דהגרדף עצמו רשאי להורגו, ממילא הוי הרודף גברא קטילא ואין לו דם ולכן כל אחד לא נהרג עליו. ויישב בזה לשון הרמב"ם (פ"ה רוצח ה' י') דרוצח שיצא מעיר מקלטו הרי זה התיר עצמו למיתתו ורשות לגוה"ד להורגו ואם הרגו כל אדם אין חייבין עליו שנא' אין לו דם עכ"ל. והיינו דכיון שרשות ביד גוה"ד להורגו משווי ליה גברא קטילא ולכך כל אדם אין חייבין עליו.

ומרן הרי"ז הלוי שם השיג על דבריו דאין זו סברא דכיון דשרי ליה לנדרף להורגו יחשב כגברא קטילא, כיון דבעיקר דינו לא ניתן להצילו בנפשו, ואין חוב מיתה של רודף רק דין רשות לנדרף עצמו, ומהיכ"ת דיחפוך משום כך לגברא קטילא, וכן רוצח שיצא חוץ מעיר מקלטו שאין בו דין גמ"ד רק דין רשות לגוה"ד במה יחול עליו דין גברא קטילא.

והנראה דאה"ג היכא דרשות ביד גוה"ד להורגו אי"ז גברא קטילא אבל לריה"ג דמצוה לגוה"ד להורגו ודאי דהוי גברא קטילא דהוי כמו גמ"ד. אלא דאכתי צ"ב לריה"ג כיון דהוי גברא קטילא אמאי צריך פסוק דאין לו דם דכל אדם אין חייבין עליו פשיטא דאין חייבין עליו ככל גברא קטילא, וע"כ דהפס' אין לו דם אתי לגלוי דלא רק שאין חייבין עליו אלא דרשות לכל אדם להורגו. משא"כ לר"ע דלגוה"ד נמי לא הוי מצוה אלא רק רשות א"כ אה"ג דלא הוי הרוצח גברא קטילא, וכקושיית מרן הגר"ז א"כ איצטריך קרא דאין לו דם דכל אדם אין חייבין עליו אבל שיהא רשות לכל אדם לא שמענו.

כי בעיר מקלטו ישב עד מות הכהן הגדל ואחרי מות הכהן הגדל ישוב הרצח אל ארץ אחזתו (לה, כח).

אחז"ל (ילקוט' ש ישעיה רמז תל"ו) קשה הוא סילוקן של צדיקים לפני מי שאמר והיה העולם ממאה תוכחות חסר שתים שבמשנה תורה ומחרבן בית המקדש, דאלו בתוכחות כתיב והפלא ה' את מכותיך, ובחרבן בית המקדש כתיב ותירד פלאים, אבל בסילוקן של צדיקים כתיב הנני יוסיף להפליא את העם הזה הפלא ופלא, וכ"כ למה ואבדה חכמת חכמיו וכינת נבוניו תסתתר תמורה המפרשים דאי קאי אמיתות צדיקים הול"ל ואבדו חכמיו.

ונראה דגודל האבידה במיתת צדיקים אינה במיתתן, אלא באבדת המעלה והחכמה הנאבדת במיתתן, וכמו"כ הא דאמרו מיתת צדיקים מכפרת ג"כ אין זה אלא מחמת אבידת המעלה, תדע דבספ"ק דמכות אמרינן גבי רוצח בשגגה שאם נודע שהכ"ג היה חלל מתה כהונה נואף מ"ד התם בטלה כהונה, וקיי"ל כוותיה, אין זה אלא משום דבטלה כהונה למפרע, הא לאו הכי הוה מודה דמתה כהונה] ולכאורה תמוה דהא אמרינן התם דמיתת כ"ג מכפרא, אבל כאן מה כפרה יש. אלא ע"כ כיון שבטלה מעלתו של הכ"ג זוהי הכפרה, שלא המיתה היא הענין אלא אבדת המעלה.

הפטרת מסעי

כי שתים רעות עשה עמי עזבו מקור מים חיים לחצב להם בארות בארת נשברים אשר לא יכלו המים (ירמיהו ב, יג).

ולכא' הול"ל כי שתי רעות עשה עמי.

ויבואר עפ"מ"ש"כ במק"א (דרשות בית ישי ס' מ"ז הע' י"ד) בעניין שנים עצים ושנים כרובים ע"ש, כי על כ"א מהדברים לחוד אין מענה כי מה יעשה המבקש ולא ידע אלא מע"ז ומאידיך מה יעשה המסופק אבל זה שכחש בה' ובחר בע"ז או חל על מעשיו שם רעות.